

POZNÁMKA REDAKCE

Výbor z české literatury od počátků po dobu husitskou je prvním svazkem rozsáhlého díla, které má za úkol ukázat a dokumentovat rozvoj a bohatství českého písemnictví od jeho počátků do doby obrozenské a zároveň s tím jeho nepochybný význam v měřítku evropském. Potřeba takového výboru ukazuje se dnes zvláště důležitou, poněvadž chceme víc než kdy jindy rozšiřovat poznání odkazu naší minulosti a poněvadž si jasněji než dříve uvědomujeme, že vývoj české literatury je nepřetržitý proces, který zákonitě vyúsťuje v přítomnosti. Snažili jsme se o to, aby si čtenář mohl uvědomit rozvoj myšlení i jazyka v celé šíři společenského života, pokud se odráží v literatuře. Proto jsme v rámci jednotlivých časových období nejstarší naší literatury členili látku výboru podle jednotlivých druhů, které dobře ukazují i rozrůzněné potřeby soudobého společenského života. Snaha po vystižení celé rozmanitosti literárních potřeb a souběžně s tím i rozmanitosti jazykově stylových forem vedla nás k tomu, že se neomezujeme jen na literaturu krásnou v užším slova smyslu, ale že zahrnujeme do svého výboru i ukázky z prózy odborné. Toto hledisko rozhodovalo i o tom, že jsme zařadili do svého výboru vedle památek psaných česky a staroslověnsky i památky psané latinsky.

Náš výbor měl své předchůdce v dobách dřívějších. Potřeba uvědomit si v literatuře souvislost přítomnosti s minulostí objevila se po prvé výrazně v době obrozenské. Intenzivní tvoření nových národních hodnot v době růstu novodobého národa se potřebovalo opřít o znalost výsledků literárního úsilí minulosti. Tehdy uspořádali obrozenští vědci Výbor z literatury české (první díl, sahající až do počátku 15. století, vyšel roku 1845 péčí P. J. Šafaříka, Fr. Palackého, J. Jungmanna a V. Hanky, druhý, s ukázkami ze století 15. a 16., péčí K. J. Erbena r. 1857-1868); tento Výbor měl také za úkol zveřejnit alespoň v ukázkách staré památky do té doby nevydané.

Potřeba podobného výboru ukázala se za druhé světové války, kdy proti tlaku okupace, ničící všechny kulturní hodnoty, bylo třeba tyto hodnoty právě zdůraznit a upevnit znovu jejich znalost ve vědomí lidu. Tehdy se ujal této myšlenky B. Havránek a J. Mukařovský, kteří ve spolupráci s A. Grundem a J. Vilikovským vypracovali základní plán výboru, myšleného původně ve třech dílech. K práci na prvním dílu se v době persekucního omezení vši české vědy sdružila za redakce B. Havránka a J. Vilikovského řada našich předních odborníků filologů i literárních historiků. Práce v době uzavření vysokých škol rychle pokračovala a již roku 1942 byl zpracován první díl výboru v podstatě v té podobě, rozsahu i uspořádání, jak jej vydáváme dnes; jen s tím rozdílem, že do prvního dílu mělo být původně pojato i husitství. Proti původnímu plánu bude také oddíl českých biblických překladů zařazen až do dílu druhého, protože české překlady bible a jejich význam vrcholí až v době husitské.

Podstatnou část textů latinských a velkou část textů českých tehdy zpracoval a ukázky latinských textů přeložil J. Vilikovský; české texty do čtyřicátých let 14. století zpracoval vesměs B. Havránek a práce na českých textech dalšího úseku (od čtyřicátých let 14. století) se významně účastnil J. Hrabák, zejména v oddílu satir a básnictví didaktického; českou prózu historickou a latinskou prózu odbornou tohoto období zpracoval R. Ho-

linka (ukázky z Bartoloměje z Chlumce doplnil B. Ryba); cestopisnou prózu vybral a komentoval K. Hrdina; rozsáhlý oddíl prózy rozjímavé a nábožensky vzdělavatelné připravil Fr. Ryšánek a oddíl právnické prózy Fr. Čáda. Překladaťelé památek latinských jsou jmenováni v edičních poznámkách k jednotlivým ukázkám; překlady textů veršovaných jsou vesměs dílem F. Stiebitze. Nezpracováno zůstalo tehdy písemnictví staroslověnské, jehož se později ujal K. Horálek za přispění J. Vašici. — Na vydání takového díla nebylo však již možno za zostřujících se censurních poměrů okupačních vážně pomýšlet, leda za cenu hrubého okleštění vybraných ukázek a jiných zásadních změn, které by byly znamenaly znehodnocení výboru. Proto zůstala práce nedokončena.

Zbývalo ještě dost práce, kterou nebylo možno vykonat za ztížených poměrů válečných: bylo třeba provést soustavnou a důkladnou revisi vybraných ukázek po stránce textově kritické srovnáním se všemi použitými a dostupnými rukopisy (některé ukázky jsou v našem výboru otištěny vůbec po prvé, mnohé po prvé ve vydání vědecky spolehlivém), a zejména uplatnit při výkladu i hodnocení památek jak nová zásadní hlediska, tak výtěžky nového bádání.

Dokončení a vydání výboru ujala se teprve pracoviště nově vzniklé Československé akademie věd, Ústav pro českou literaturu a Ústav pro jazyk český. Redakci prvního svazku vzal na sebe opět B. Havránek a nově J. Hrabák, kteří s pomocí J. Daňhelky, M. Nedvědové a Fr. Svejkovského organisovali dokončení výboru a řídili všechny práce s tím spojené. Obecný úvod literárněhistorický napsal J. Hrabák, poznámky o edičních zásadách a poučení o jazyce památek J. Daňhelka, který za vedení B. Havránka provedl také celkovou jednotnou revisi textu po stránce jazykové.

Po stránce literárněhistorické se práce soustředila v Ústavu pro českou literaturu, kde ji řídil J. Hrabák. Oba hlavní redaktoři s pracovníky Ústavu (zvláště Fr. Svejkovským a Z. Tichou) zredigovali a upravili úvodů k jednotlivým památkám, zpracované na podkladě úvodů od původních autorů, avšak úvodů k próze historické, cestopisné, rozjímavé a nábožensky vzdělavatelné, dále úvodů k latinské próze odborné a právnické byly upraveny jen nepatrně. Pracovníci Ústavu (Fr. Svejkovský, Z. Tichá, J. Kolár a E. Pražák) zrevidovali, sjednotili, po případě doplnili věcné vysvětlivky připojené k otiskovaným textům, zvláště k textům latinským, a doplnili základní literárněhistorickou bibliografii.

Po stránce textově kritické a jazykové se práce soustředila v Ústavu pro jazyk český, kde ji vedl B. Havránek. Pracovníci tohoto Ústavu provedli kolaci ukázek s rukopisy, po případě s výchozími texty, dále revisi textu s hlediska vydavatelských zásad a zrevidovali, sjednotili nebo doplnili ediční poznámky a vysvětlivky jazykové a věcné. Jsou to tito pracovníci: J. Cejnar (Duchovní epika; Veršovaná epika; část Básnictví didaktického; druhá část Satir; nejstarší část Právnické prózy); J. Daňhelka (Dalimil; z Lyriky Nota ot pana Viléma Zajice; Drama; Ze čátek krásné prózy); A. Fiedlerová (Alexandreida; první část Satir; Skladby lyrickoepické; část Básnictví didaktického; podstatná část Právnické prózy); M. Nedvědová (První literární skladby české; Lyrika kromě Noty ot pana Viléma Zajice; Lyrika období od čtyřicátých let 14. století; Próza historická a cestopisná; Próza rozjímavá a nábožensky vzdělavatelná; Bartoloměj z Chlumce). Všechny překlady latinských ukázek přehlédl a podle potřeby upravil a věcné poznámky doplnil Z. Tyl. Tato úprava se dála po dohodě a za spolupráce s původními vydavateli, pokud mohli na díle dále pracovat (s B. Havránkem, J. Hrabákem, Fr. Ryšánkem, Fr. Čádou, J. Ludvíkovským); zemřeli již R. Holinka, K. Hrdina a J. Vilíkovský a zde veškeré konečné práce připadly na uvedené pracovníky.

Speciální komentář k filosofické próze naukové v období od čtyřicátých let 14. století napsal J. Patočka. Na konečné úpravě oddílu Právnické prózy spolupracoval jménem Ústavu práva ČSAV J. Kejř. Obrazové přílohy vybral Fr. Svejkovský.

Cennými připomínkami a podněty přispěli k zdokonalení díla také oba recensenti, akademik Fr. Ryšánek, který pozorně sledoval celou práci a ochotně dal k dispozici emendace četných porušených míst v textech, dosud jinde neuveřejněné (jsou na příslušných místech textových poznámek označeny zkratkou *Ryš*), a doc. A. Škarka (zejména v částech literárně historických a výkladových). Jim patří náš upřímný dík.

Vděčně připomínáme i ochotu, s kterou nám zejména při práci s rukopisy staročeských památek vycházely vstříc všechny knihovny, jejichž pomocí jsme potřebovali; zvláště děkujeme pracovníkům universitních knihoven pražské a brněnské, knihovny Národního musea v Praze a státních archivů v Praze, v Brně a v Třeboni.